

PANNA MARIA POD KOBYLÍ HLAVOU

1

Nadzdvihl jsem svatého Josefa za svěží hlavičku. Dole z něho trčel nahrubo opracovaný kolík a v podstavci, mnohem pozdějším a konvenčně přezdobeném, byl otvor, zúžený zašlým těsněním, aby odpovídal průměru čepu. Sošku samu poznamenal – rukou pana Řeřichy – obrodný proces, a znamení dosud odolávala času i jeho staronovým osvícením. Svatý Josef, čtyři decimetry prastarého dřeva s dírkami po červotoči zamazanými sádrou, mi ležel v dlani, v tváři růžový, na sobě brčálovou tógu, pod šviháckou havraní kšticí oči jako pomněnky. Hleděl jsem na něho a nemohl jsem si vzpomenout, jaký byl před lety, než mu Komunistická strana, propadlá střídavému pominutí smyslů, umožnila se oháknout. Byl snad už tenkrát jako rosnička? Bůh ví. Nevěnoval jsem mu tehdy pozornost. Jak jsem mohl tušit, že právě jeho si Pán Bůh vybere, aby na něm několika kosteleckým babičkám demonstroval, jak podivné jsou Jeho cesty.

Malovaným sklem padalo na křiklavou sošku křiklavé světlo: do okna vlevo od oltáře umístil pan Řeřicha svůj záznam o zázraku. V proporcích ovlivnila jeho malbu gotika, ve stylu a koloritu nezapřel své zaměstnání v Panexu, kostelecké továrně na hračky. Ve vejčitém okně stál zářivý svatý Josef (už ovšem v brčálovém rouchu) šejdrem nad věřícími, kteří se před ním

scvrkli na formát kolibříků. Jejich zkřivené tváře a ručičky vztažené k šikmému světci měly patrně naznačit extatickou zbožnost: v rámci celkové kompozice daly se však také vyložit jako přirozená reakce lidí, jimž padá na hlavu Kolos rhodský.

Ale pan Řeřicha se živil malováním plaváčků, a ani jeho veliká víra z něho neudělala Rembrandta. Na druhém okně, vpravo od oltáře, svítilo jeho vyobrazení někdejšího duchovního správce. Toho jsem pamatoval dobře: jeho nedělně vyholenou tvář, tektoniku hlubokých vrásek a šedivého ježka nad ní, hnědé oči, které vyšisovalo slunce. V podání zbožného panenkáře se ten velice zemitý kněz proměnil v růžový měsíc s modrými kukadly Šípkové Růženky, a přestože byl dosud v živé paměti, přidělal mu malíř starozákonní plnovous. Snad pocítil neadekvátnost svého umění a tradiční dekorací chtěl knězi dodat na důstojenství; docílil však jen toho, že se páter podobal dobromyslnému hippíři. Nechtěnou aktuálnost nerušila ani dosti středověká písmena, jež z pekelně černého pozadí ohnivě hlásala:

PŘESLAVNÝ MUČEDNÍKU, PROS ZA NÁS BOHA!

Otočil jsem se zády k oltáři, abych se rozhlédl po zbývajících oknech. Na ně však už panu Řeřichovi nezbyl čas. Zato bylo otevřenými dveřmi vidět daleko do krajiny, na šťavnaté louky a temný les, jenž odděloval Písečnici od Kostelce a světa. Kostelec a jeho Hlavní ulice, zasvěcená za posledních třicet let střídavě Eduardu Benešovi, Friedrichu Velikému, Stalinovi, Leninovi, profesoru Nejedlému a T. G. Masarykovi, nyní opět Leninovi, se ztrácela v podvečerní mlze jako hromádka kamení na jedovaté míse lučin a polí. Na západní obloze napodobil vládce vesmíru oblačnou fantazii barokního rytce. Svazek paprsků slunečního světla spojil jako po lineálu ocelový mrak s mystickým rybníčkem, kde se před jedenadvaceti lety koupala pochybná rusálka.

Najednou se mi panenkářovo dílo nezdálo neadekvátní. Patřilo do pohádky, spolu s výřezem krajiny za dveřmi, s rybníčkem

jako klidné rybí oko, zhypnotizované éterickým ukazovákem Stvořitelovým. Nebylo, tak říkajíc, z tohoto světa. Ušklíbl jsem se, zvedl jsem svatého Josefa k jeho podstavci, a vtom, jak byl hladce natřený, vyklouzl mi z ruky a spadl na podlahu. Něžně jsem se sehnul k tomu divotvorci, jenž v ústraní kaple pod Kobylí hlavou přežil víc než dvě století, a poznal jsem, že je konečně po něm. Nárazem pukl po délce, pootevřel se jako kniha, a já do ní nahlédl.

Co jsem viděl, přečetl jsem dobře; ačkoliv tady Bůh jednal proti vlastnímu zájmu, opět se mě dotkla jeho ruka a já věděl, že mi dává znamení. Dost jasné znamení. Falický výběžek na spodině sochy nebyl nedílná součást světce, ale kolík zaklížený do vyvrtaného otvoru.

Zavíklal jsem kolíkem, a napůl se vylomil. Kolem horního okraje se bělaly stopy lepidla. Kdyby nebyla soška tak stará, řekl bych, že obyčejné kancelářské lepicí pasty.

Ale soška pocházela z osmnáctého století. Zarazil jsem kolík dovnitř, v kapse jsem nahmatal špagát a pevně jsem svatému Josefovi svázal nohy. Pak jsem ho opatrně posadil kolíkem do těsnění otvoru v podstavci. Musel jsem se usmát, i když do smíchu mi nebylo. Vzpomínka, kterou ve mně vyvolala ta falická hra, byla příliš živá, protože příliš absurdní.

2

Neboť historie mé účasti na zázraku začala rovněž falusem; ne symbolickým, ale mým vlastním, zle postiženým gonorrhoeou, jež nemohla pocházet od nikoho jiného než od profesorky ruštiny Ireny Znenáhlíkové. Přijela na hradištské školení tři dny před večírkem na rozloučenou rovnou z Bulharska, kde pomáhala budovat velký prasečinec. Na stavbě pracovali také brazilští

černoši, jejichž profesí bylo mládí a pokrok a kteří objížděli svět jako honorovaní bojovníci za mír. Moje gonokoky obcestovaly tedy celou zeměkouli, což snad vysvětlovalo jejich jedinečnou odolnost, málem nezničitelnost.

Upozornily na sebe ve vlaku do Kostelce svěděním, výtokem a rychle se zvětšujícím zánětem předkožky. Dokonale mi zkazil náladu, když jsem odvrátil zrak od toho nadělení a okénkem ujíždějícího záchodu jsem pohlédl na zelený kraj, jímž se vlak plazil jako had k rubínovému jablku zapadajícího slunce. Večer jsem se ošetřil studenou vodou, ale když jsem ráno vstal, dosáhl už můj nástroj rozkoše téměř dvojnásobku své obvyklé délky, nikoli ovšem jitřní erekcí. Předkožkou, podobnou napučené pneumatice, proklouzávaly šedivé kapičky, popsané ve všech příručkách. Svědění bylo nesnesitelné a já, vyrobiv si z kusu gázy primitivní suspenzor, odebral jsem se nastoupit místo učitele na vyšší dívčí škole.

Trýznily mě zneklidňující myšlenky. Mohu si dovolit představit se tomuhle malému, šeříky obrostlému městečku tím, že hned první den navštívím venerologickou ordinaci? Mimo vši pochybnost bude personálně vybavena absolventkami sociálně-zdravotní školy, a třebaže teoreticky je diskrétnost v ordinaci zaručena, i sestry jsou jenom ženské. Bude skutečně v jejich silách pomlčet o tom, že nový profesor jejich almy mater se do Kostelce přijel léčit na kapavku?

Čím víc jsem o tom přemýšlel, tím víc se ze mě vytrácela odvaha odhalit strašlivě zdevastovanou část těla očím nějaké absolventky. Před svoji první třídu, neobyčejně prsatou smečkou mladých samiček, jsem sestoupil jako na dno černého zoufalství. Bylo předjaří a holky v třetím ročníku seděly v přiléhavých tričkách. Napadlo mi, že asi předtím měly tělocvik; teprve mnohem později mi Liška prozradila, že trička byl záměr a panenskými kozičkami jsem měl být uveden do rozpaků, rozohněn či jinak

vyzkoušen ve svém kanectví. Jenže já na to neměl myšlenky. Nezáživně jsem blábolil o Stalinově spisku o jazykovědě, jak to bylo předepsáno v osnovách, a můj duch se zabýval otázkou, zda ty všude popsané kapičky neprosáknou kalhotama.

Když neinspirovaný výklad trval asi půl hodiny a já pořád seděl za katedrou jako pařez a nedával najevo žádné známky vzrušení, přihlásila se najednou dívka s nápadně pikantním nosem. U jeho kořene seděly blízko sebe evidentně příliš mazané oči, zelené a podlouhlé, a pod nima zářily čerstvě olíznuté a předimenzované rty. Zeptala se, jestli smí na stranu. Trochu mě to vyvedlo z míry, ale pohled na úplně všemi mastmi mazanou liščí tvář mě okamžitě poučil, že jde o provokaci. Na stranu se nedovolovaly ani desetileté holčičky na polické měšťance, kde jsem se živil před tím, než jsem marxistickým žargonem na hradištském školení zapůsobil na téměř všemocného ředitele kostelecké sociálky a byl uprostřed školního roku přeložen do jeho dívčího ráje. „Prosím,“ pravil jsem ledově a Liška – ta přezdívka byla něco jako láska na první pohled – v úzké tmavomodré sukni a v bílém tričku, pod nímž bylo vidět velmi dobře vyplněnou podprsenku, se krokem profesionální kurvy vzdálila z místnosti. Třídou zašumělo. Pokusil jsem se upoutat pozornost na maršálový myšlenky o slangu, ovšem marně. Sotva slyšitelné chichotání pokračovalo a ustalo náraz, teprve když vrzly dveře, kaštanová Liška se, opět krokem profesionální kurvy, vrátila, a já si všiml, že na tričku došlo ke změně. Nebyla už pod ním našponovaná podprsenka, ale dvě nádherné, pevné a pružné polokoule a skrze napjatou tkaninu na mě významně koukaly temné terče. V tichu Liška přešla kolem katedry a polokoule se nepopsatelně pohybovaly. Také jsem oněměl.

Z očarování mě vytrhla rychle sílící nepřijemnost v nohavičce, a najednou mě sklátila bolest. Nápadně jsem se zkroutil za

katedrou a třídou, jako jarní vánek, prolétlo nové zašumění. Pokus o záchranu návratem k maršálovým jazykovědným spekulacím se proměnil v debakl a já měl pocit, že se mi vzadu kouří z propocené košile.

Když jsem se v předklonu a zakrýváje si prosáklý poklopec Stalinovou brožurou, dostal do sborovny, stál tam jakýsi chlápek, nesmírně elegantní (na tu dobu svetrů a maňšetrových kalhot) a bavil se s Ivanou Hroznou, zástupkyní ředitele. Dokonce měl knírek a barevnou kravatu, a přesto byl úsměv Ivany Hrozné nějak zářivě optimističtější než ráno.

„Pojď dál, soudruhu Smiřický!“ pravila nadšeně. „Vy jste se ještě neseznámili, že ne? Tohle je soudruh doktor Gellen, učí u nás zdravotní vědu,“ řekla a chlápek na mně spočinul úzkýma očima, jež měly výraznou barvu zralých borůvek. Instinktem, jenž spojuje podobná bratrstva, jsem v něm okamžitě poznal zkušeného a jistě velmi úspěšného děvkaře a došlo mi, že jsem zachráněn.

3

„Vy jste se činil,“ řekl mi, když jsem mu ve svém kabinetě ukázal výrazně ozvláštněnou část svého těla. „Na jaký škole jste to učil, prosím vás?“

Vykáním se mezi námi vytvořil důvěrný vztah, který soudružské tykání, na škole povinně zavedené, jinak znemožňovalo.

„Na měšťance.“

„Proboha! To máme tak zkažený pionýrky?“

Neurvale mě uchopil doktorskými prsty.

„Tohle je ze školení, pane doktore.“

Švihácké oči na mě mrkly, tiše mě odhadly a doktor stiskl, aby vytlačil několik kapiček. „Vida, vida! Přitom jsme u nás s po hlavními nemocemi skoncovali, jak víte.“

Vysvětlil jsem mu, že moje bacily nejsou v rozporu s vládním zjištěním, neboť je to import z Brazílie. Zaujalo ho to a vyžádal si jméno a adresu bacilonosiče Znenáhlíkové a já mu ji ze msty dal.

„Jako svazačka, nebo dokonce členka Strany, by měla vědět, že její povinnost jako onemocnělé je okamžitě se léčit,“ řekl a pořád mě sledoval borůvkovým zrakem. „Já ji pro případ, že tu povinnost zanedbala, ohlásím na příslušných místech. To je zase moje povinnost.“ Udělal pauzu a významně dodal: „Jako lékaře.“ Nepouštěl mou chorou část z doktorského hmatu. „Vy,“ pravil pomalu, „jste svou povinnost splnil. Jako pedagog a –“

„– uvědomělý nestraník,“ řekl jsem do jeho pauzy. Doktor Gellen naposled stiskl moji zuboženinu, jako kdyby mi potřásl pravicí, a vyzval mě, abych se zapoklopcoval.

Šel si umýt ruce k umyvadlu.

„Bude to muset pod mikroskop. Je tu jakási možnost, že je to jenom nějaká exotická forma balanitidy. Ale moc bych na to nespolehal.“

„Vyšetříte to sám, pane doktore?“

Pod knírkem se elegantně ušklíbl.

„Ne. To udělá samozřejmě laboratorní sestra. Ale nemějte strach, pane kolego. Naše sestry nedrbou.“ Asi na mě byla vidět nedůvěra v tak zázračnou vlastnost, protože hned dodal:

„Uvidíte sám, až je uvidíte. A jestli se ukáže, že to je to, čeho se obáváme – jako že se to ukáže – povedu to, řekněme, jako zánět uretry. To by vám vyhovovalo?“

Zasmál se na mě jako majitel nějaké soukromé praxe.

„Tomuhle ale říkám smůla. Opravdu vás lituju. Dostat se na náš děvčinec, a zrovna takovéhle nevhodné nadělení! Být vámi, asi bych se šel ožrat. Nepůjdete? Šel bych s vámi.“

4

V nemocnici mě představil sestře s nepravděpodobným jménem Udelína a já pochopil, proč si byl tak jistý její mlčenlivostí. Byla to statná nevěsta Kristova, už trochu v letech, počínala si věcně a profesionálně a její řeč se vyznačovala nekomentujícím realismem, jenž připomínal styl západní žurnalistiky, jenže byl podložen hlubší jistotou.

„Smiřický... nemáte náhodou strýčka velebným pánem v Budějicích?“ zeptala se a energickým gestem mi naznačila, abych vytáhl předmět šetření.

Při zmínce o tom hodném knězi jsem se zastydl. Jezdával k nám od nepaměti, vždycky mi přinášel nějaký dárek, obyčejně bonboniéru, a na rozloučenou mi dělal na čelo křížek. Tohle si ode mě nezasloužil.

„Ano. Totiž – už tam není.“

„Copak?“ Sestra Udelína nahřála očko z ocelové niti v plameni kahance a obratně mi je strčila do močové roury. Přijal jsem to jako trest. „Přeložili ho?“ zeptala se. „Měl už být dávno děkanem, říkaly jsme si vždycky. Takový vzorný, vzdělaný pán a laskavý, plný pravé křesťanské pokory.“ Zavrtěla očkem v místech, kde to páliho jak čert, až jsem vzdychl.

„Zašili ho,“ vylétlo ze mě. „Byl zatčen.“

Sestra vytáhla očko a prohlédla si je proti světlu.

„Tak?“ pravila, jako kdybych jí byl ohlásil, že strýček předsedá exerciciím na Svaté Hoře. „A copak si na něj vymysleli?“

Zapnul jsem poklopec a sestra umělecky potáhla sklíčko blankou z mé uretrální trubice.

„Čet něco – pastýřský list pana arcibiskupa, myslím – z kazatelny.“

„Po tom oni strašně jdou. Pan arcibiskup je prý taky ve vězení,“ pravila sestra skoro radostně a vložila sklíčko pod mikroskop.

„Světce. Velký světec! Za Němců byl šest let v koncentračním táboře. My jsme ho znaly zpřed války. Chodíval k nám někdy sloužit mši svatou, ještě když jsme byly v Praze ve Vinohradské nemocnici. No vida, už je zase ve vězení! Někdo říká, že jenom v domácím vězení, ale to přijde,“ dodala, opět se mi zdálo, že spokojeně. „Á, tady je máme! Pojdte se podívat!“ vstala a udělala mi místo u mikroskopu. „Gonokoky jsou vždycky po dvou. Taková dvě zrníčka u sebe, jako blíženci. Vidíte je?“

Viděl jsem je zatraceně dobře, ten výsledek ne úplně marxistických zájmů na hradištském školení. Řekl jsem:

„Potvory!“

„Jim nenadávejte,“ pravila Udelína a odstrčila mě od mikroskopu. „Ty za to nemůžeš. Ale hřích se nevyplácí.“

„To máte pravdu. Aspoň ne některé hříchy.“

„Žádné hříchy,“ zahleděla se znovu na mé gonokoky a pravou rukou zapisovala jejich počet do formuláře. „Žádné. Někdy to ze začátku vypadá, že Bůh na hříšníka zapomněl. Ale to je pouhé zdání. Boží mlýny melou pomalu, ale –“ narovnála se a pohlédla mi do očí. „Máte kapavku, pane profesore. Žádná mýlka. Odnesete si to k panu doktorovi sám, nebo –“

„Ne ne, neobtěžujte se!“ pravil jsem rychle a uhnul jsem jí očima ke gigantickému čepci. Z vysokých oken na něj dopadalo depresivní mléčné světlo, přes černý hábit svého řádu měla sestra širokou bílou zástěru, u objemného pasu se houpal černý růženec a z baculaté tváře venkovské hospodyně hleděly na mě pomněnkové oči. Vcelku vypadala sestra Udelína vesele.

Nechtělo se mi jen tak sebrat svůj ostudný ortel a odejít. Snad jsem taky cítil potřebu nějak se ospravedlnit před zatčeným strýčkem. Chvilí jsem otálel, a pak jsem se zeptal:

„To vás sem z Prahy – přeložili?“

Na rozdíl od elegantního doktora Gellena nepokládala sestra za nutné chodit kolem horké kaše.

„Ano. Většinou řádů zakazují činnost,“ pravila znovu neadekvátním tónem radostného nadšení. „Školské a kontemplační sestry už poslali do Broumova. Zřídili tam takový, říkají tomu koncentrační, klášter. Nemocniční sestry zatím jenom musely z Prahy na venkov. Říká se ale, že půjdeme z nemocnic do útulků pro mrzáčky od narození a pro nevléčitelně choré.“

Nevěděl jsem, co poznamenat k těmto veřejnosti dost neznámým událostem, a tak jsem jenom položil otázku:

„To tam nemají dost personálu –?“

„Inu, to víte. Mrzáčci od narození, to jsou moc velcí ubožáčci. Většinou se ani hýbat nemohou, natož chodit. Potřebují péči čtyřicet hodin denně. A civilní sestry – na nich to ani nemůže nikdo chtít. A pak – mrzáčci nemají na světě nic, kromě Pána Boha.“

Nějaký radikál v *Rudém právu* nedávno požadoval, aby i mrzáčci od narození byli vysvobozeni z pout pověry, ale sestra zřejmě *Rudé právo* nečetla. Neřekl jsem jí to. Mrzáčci od narození stejně neměli naději na podobné vysvobození. Jsou příliš nároční a civilní sestry příliš vdavekchtivé.

„Říkáte – koncentrační klášter?“ Slyšel jsem ten nehezký termín poprvé. Jako tak mnozí, neměl jsem tušení o nejnovější vymoženosti třídního boje. „To je – co to –?“

Odmlčel jsem se, trochu v rozpacích. Nejlepším prostředkem utajení je obecná lhostejnost ke všemu, co většinu lidí osobně nepálí. Jako tak mnohé, ani mě problémy kléru, svatého biskupa a nevléčitelných mrzáčků zvláště netížily.

„Jsou dva,“ pravila věcně Udelína. „Mužský a ženský, oba v Broumově. Soustřeďují neboli koncentrují se tam všechny řeholní osoby, ať patří ke kterému chtějí řádu. Všichni musejí pracovat v některé továrně. Sestrám původně přidělili jednu malou tkalcovnu v Olivětině. Měla staré zařízení, samé selfactory, jestli to znáte, přitom se člověk hodně naběhá. Až na ředitele a mistra tam pracovaly jenom sestry. Ale nedávno je

rozhodili po několika fabrikách v Broumově, protože z toho byly –“

Zničehožnic se odmlčela a vstala. Zavěťřil jsem. I tahle mimo politické strachy žijící osoba tedy nakousla něco, co nehodlá dopovědět. Možná ale že to nebude politický strach. Nezačaly se sestřičky kurvit s mistrem? Hned jsem ten nápad zamítl.

Taková věc by byla z hlediska státní ideologie spíše žádoucí... Ale ovšem! Rozhození sestřiček po více fabrikách skýtá patrně mnohem větší možnosti smilstva –

„Do práce!“ zvolala Udelína. „Moc jsem se zapovídala. Podívejte, co tu mám dneska močí!“

V dřevěné štelážce stála vyrovnaná řada zkumavek, představujících pestrou škálu žluti. Nasadil jsem tón odpovídající dobové, úředně připuštěné žertovnosti:

„Copak? Sestry neplnily plán?“

Udelína pohlédla na ostudný glejt, který jsem držel v ruce, pak na mě a odhadla mě jako předtím dr. Gellen.

„To vůbec ne! My jsme pracovité. Zahálka je jeden ze sedmera hlavních hříchů. Ale začlo se poukazovat na to, že sestry plní plán líp než která jiná fabrika v Broumově. A to měly ty nejstarší stroje. Průměrně, říká se, asi na sto padesát procent. Dělal to mezi dělnictvem zlou krev.“

Vzala zkumavku s močí, ukápla do ní z kapátka a vytvořila něco na způsob anýzového likéru. Usmál jsem se na ni. Taková tedy byla příčina konce řádové přádelny. Strčil jsem svůj ortel do kapsy a odešel jsem k dr. Gellenovi, který to diagnostikoval jako zánět močovodu z nastuzení.

5

Brzy se ukázalo, že sociální škola je pěkný hambinec. Teoreticky to bylo zařízení pro obě pohlaví a na podzim prý měli v prvním ročníku jednoho hochu. Nápor dvou set šedesáti žákyň vydržel jenom měsíc. Výboje studentek sociálních nauk se proto soustřeďovaly převážně dvěma směry: k místní sochařsko-kamenické škole a k vojenskému gymnáziu. Ve městě byla ještě sedlářská průmyslovka, ale tu žákyň vynechávaly, protože její osazenstvo sestávalo převážně z venkovských buranů, a dívky ze sociální školy, přestože jedním z nejoblíbenějších (před revolucí hlavních) předmětů tam bylo vaření, se chovaly jako intelektuálky.

Můj příchod sliboval zpestření. Jenže se mnou nic nebylo. Snad v rámci božího trestu a záměru – později jsem se bránil takovému teologickému myšlení, ale *quia turpe, quia indignum* – vyvinul se z kapavky skutečný zánět močovodu a balanitida také přežila dávno zahubené gonokoky. Jedna funkce mého organismu byla tak na delší čas ztížena, druhá prakticky znemožněna. Chtě nechtě musel jsem se uchýlit k zdrženlivosti a doufat, že holky mě budou pokládat za vola a dají mi pokoj.

Zdrženlivost však na ně účinkovala asi jako odhalené kotníčky pod viktoriánskou sukní na chtíče mých dědečků. Při experimentu s podprsenkou nezůstalo a následovala řada jiných, různých, kolektivních i soukromých. Na škole se zahrnzdila místní móda neuvěřitelných dekoltů (po mých hodinách vždycky zmizely). Jednou někdo při tělocviku omylem zamkl šatnu a porouchal zámek, takže do sociální nauky se holky dostavily v trenýrkách. Cestou ze školy do svého podnájmu na kraji města potkával jsem, nápadně pravidelně, osamělou studentku, každý den jinou: byl to vzorný *teamwork*, a jak jsem se později dozvěděl od Lišky,

i jakási soutěž, na niž se dokonce přijímaly sázky. Studentka na mě pokaždé upřela do široka rozevřené oči a něco jí upadlo: kniha, aktovka, šáteček. To už byl ale efekt příliš přehnaný a přesvědčil mě, že spíš než předmětem pohlavní touhy jsem objektem poněkud pubertálního holčenečského humoru.

Také jsem dostával hodně vášnivých psaníček a nějaká zřejmě opravdu toužící duše mi posílala lístky na mléko pro kojící matky, za které jsem se však ostýchal v Kostelci nakupovat, takže přicházely nazmar. Díky intimním potížím zůstával jsem přesto přese všechno jako ledovec. Jenže málo platné, holky to nedonutilo ke kapitulaci. Jenom to poněkud zintelektualizovalo jejich příčinlivé úsilí.

Novou etapu zahájila opět dívka s pikantním nosem a mazanýma očima blízko u sebe.

„Kožíšková,“ vybědl jsem ji jednoho dne, když jsem při hodině politické ekonomie zastupoval schůzující Ivanu Hroznou, „napiš nám vzorec pro zmenšující se míru zisku v pokročilém kapitalismu.“

Liška, tentokrát řádně v podprsence, ale zato v sukních, které neměly daleko k historicky mnohem pozdější mini (vykasala si je pro ten účel v pase), na mě nevlídně pohlédla:

„Soudruhu profesore, prosím vás, netykejte mi!“

„Cože?“

„Abyste mi netykal.“

Třída souhlasně zamručela. „Ano! Netykejte nám!“ ozval se kdesi vzadu polovýkřik pečlivě schované bojovnice a Liška u tabule pokračovala:

„My nejsme žádné děti a nám to vadí, když nám tykáte!“

Změřil jsem ji nestoudným pohledem. Dítě opravdu nebyla.

„No dobře, Kožíšková. Jak si přejete. Tak nám tedy povězte, jak je to s tou ziskovou mírou,“ pravil jsem s profesorskou ironií.

Nepověděla a dostala pětku. Za deset minut jsem ve sborovně oslovil šedesátiletou přesluhující učitelku češtiny:

„Ančo, co bys tomu řekla? Ve třetím ročníku si zakázaly, abych jim tykal!“

6

Vyrostl z toho problém, který si vyžádal zvláštní konferenci učitelského sboru. Požadavek třetího ročníku totiž hrubě porušil obecnou normu doby a pro Ivanu Hroznou, která se mezitím stala ředitelkou (Procházka povýšil na zemského inspektora), nebylo tykání vůbec záležitostí gramatiky, ale světového názoru a zlidovění demokracie.

„To jsem, soudruzi a soudružky, opravdu nečekala!“ mateřská ňadra se jí dmula pohnutím a ošklivou tvář naplňovala lítost. „My tu odstraníme starý způsob oslovování, žádné pane profesore a slečno Kožíšková, a soudružky nám najednou přijdou s takovým zpátečnickým požadavkem. To mě, nic vám nezastírám, to mě ranilo! Já nevím, co dělat!“

„Já bych, Ivanko, napsala oběžník,“ pravila Evženie Vikusová, učitelka dříve vaření, nyní teorie výživy. Nedávno o vlas ušla zkáze, neboť předražené buřty jejího otce velkouzenáře byly dosud v živé paměti, a mimoto měla kompletně zlatý chrup jako následek specializace na dorty. V Sovětském svazu, kde to nevěděli, vyšla však nedávno její slavná *Česká kuchyně*, a to ji, spolu se vstupem do Strany na gottwaldovskou výzvu, zachránilo před likvidací, kterou požadovali někteří kostelečtí radikálové. „Já bych napsala oběžník, Ivanko,“ řekla, „a prostě bych holkám nařídila, že kantorům se vyká – totiž tyká, a basta!“

Ivana zavrtěla hlavou.

„To by byla chyba, soudružko Vikusová. Ve škole není vhodné uplatňovat taková rázná opatření jako v praktickém životě. Tady boj starého s novým nabývá jiných forem, které jsou podmíněny mládím našich dívek. My komunisté se musíme snažit rozumět a přesvědčovat, ne trestat a nařizovat, jak to dělávali buržoazní učitelé. I když tohle mě opravdu bolí, s tím vykáním –“

„Já bych jim to nařídila, a bylo by po parádě!“ trvala na svém teoretička výživy. „Jenže když myslíš, tak aby se snad svolala svazácká schůze a –“

„To bude asi správné,“ přikývla nejistě Ivana a rychle v ní začalo růst nadšení. „A já si vezmu slovo – nebo ne, líp bude, když jim to poví některá z nich, třeba Pecáková z čtvrté bé, jak u nás dnes tykání plní úplně jinou funkci –“

Chtěl jsem nějak obratně promluvit o funkci tykání v případě mém a mých žákyň, ale předešla mě Zdenka Procházková, manželka bývalého ředitele:

„Heleď, Ivano, nejdřív bysme si měli ujasnit, proč děvčata vlastně chtějí, aby jim tady soudruh vykal. To je úplně podle pedagogickejch zásad – a podle Marxe, myslím, taky. Nejdřív odhalit příčiny a pak je řešit.“

Ivaně se na tváři objevila směs úcty a zahanbení, že ji někdo přistihl při tak základní chybě proti dialektice výchovy.

„Máš pravdu, soudružko Procházková. Nejdřív musíme věc analyzovat. No, já si myslím – já se obávám, že mezi našimi dívkami je přece jen ještě hodně soudružek, které vyrůstaly v měšťáckém prostředí – a taky dcerky větších rolníků – a rok je možná ještě dost krátká doba, ještě se jim soudružské tykání nevězilo. Bude to vyžadovat asi nějaké školení –“

„To nevím,“ Zdena Procházková mrkla po mně. Seděla ve sborovně v teplákách, jež halily přetrénované, už nejmíň čtyřicetileté tělo. Tvář měla ošlehanou větrem z příliš mnoha kanoistických výprav a na rukou mozoly od hrazdy nebo snad

od pozemního hokeje. „Já teda nevím, Ivano,“ řekla, „jestli to nebude složitější, nebo vlastně jednodušší, než že naše děvčata jsou ze statku nebo dcery živnostníků. On tady soudruh je mládek – asi pětadvacet, že?“

Kývl jsem.

„A našim děvčatům je patnáct až devatenáct. Voni jsou zvyklý, že mladíci jako tady soudruh jim vykaj. Kdyby bylo soudruhovi tak padesát, šedesát, tak by jim to bylo fuk, ale –“

„To mi, vidíš, Zdeničko, nenapadlo!“ užasla Ivana. „Ale asi budeš mít pravdu – i když já bych vliv těch přežitků nepodceňovala –“

Došlo k debatě, která se táhla a táhla, ale posléze skončila neslychaným závěrem: vzhledem k opačnému pohlaví a jim blízkému věku bylo mi oficiálně povoleno žákyňím dvou nejvyšších ročníků vykat. Když jsem potom voňavým jarním večerem doprovázel Zdenku Procházkovou domů k šeríkovému předměstí, kde jsme oba bydleli, řekla mi na rozloučenou kamarádsky:

„Heleď, ale nevádí ti, že já ti tykám?“

„Prosim tě, proč?“

„No já že bych mohla bejt tvoje máma.“

„To bys mě musela mít v deseti.“

„V sedmnácti, hochu, v sedmnácti!“ vzdychla. „Tak dobrou noc.“

Vylovila klíč z objemné kabely, kde měla švihadla a gumovou koupací čepici, a odemkla vrátka zahrady rodinného domku, jehož majitel se nyní zabýval zemskou inspekcí škol v Praze. Postál jsem, než vrátka zase zamkla, a když vyběhla po schodech ke dveřím, zamával jsem jí.

„Víš, jak ti říkám?“ zavolala do pomalu houstnoucí tmy.

„Ne. Jak?“

„Mauglí.“

„Proč?“

„Seš lidský mládě,“ pravila záhadně, „mezi soudruhama.“

Nevěděl jsem, jak to myslí, jenom jsem se zasmál a vykročil jsem k fialovým keřům, mezi nimiž cesta mizela v šeru. Snad do mě nějak viděla nebo co, ale zapomněl jsem na to a přijal jsem její heslo bez ptaní. V životě nám zůstane utajeno tolik věcí a – jak by řekla sestra Udelína – většinu příležitostí k dobrému skutku bídně promarníme.

7

Tvrdošíjnost mého zánětu poutala zájem dr. Gellena. Jednou večer, když měl noční službu, pozval mě k sobě do nemocnice, a sotva za námi zaklaply dveře služebního pokoje, navázal činem na slova, jimiž se se mnou rozloučil po našem prvním rozhovoru. Z krabice po penicilínu vytáhl unikát: pravou skotskou whisky; pak z lednice, kde choval nějaké zkáze podléhající léky, vyndal plechovou kádinku na roztoky, plnou ledu, roztříštil led o desku stolu a ve skleničkách od hořčice vyrobil dvě *scotch on the rocks* jako z americké reklamy.

„Na vaše zdraví!“ zdvihl sklenici s miniaturním ledovcem v medové tůni. „Upřímně řečeno, pokud jde o váš penis, obávám se, že tenhle lék bude stejně účinný jako každý jiný.“

Lekl jsem se. Gellen však zachoval klid a pravil:

„Vždycky ovšem zbývá radikální řešení.“ Všiml si, že můj úděs se tím jen vystupňoval, a dodal chlácholivě: „Nemyslím amputaci. Jenom obřízku.“

Napil jsem se a dobrá whisky mě uklidnila. Dr. Gellen mi ihned dolil.

„Na zdraví naší Strany!“

„Naší?“

„Jste přece pokrokový nestraník jako já?“

„Nestraník určitě.“

„A pokrokový taky. Nepokrokoví nestraníci nezastávají v našem zřízení tak odpovědné funkce jako vy,“ zazubil se.

Na kratičkový zlomek vteřiny mi napadlo, jestli pan doktor nezastává, kromě své úřední funkce, ještě jednu, tajnou. Ale připadalo mi, že na něco takového je příliš inteligentní. Řekl:

„Tak mi napadá – všiml jste si někdy zajímavé vlastnosti záporné předpony *ne*?“

„Jakou vlastnost myslíte?“

„Měl byste o tom vědět víc než já. Máte lingvistické vzdělání,“ řekl. „Ale podle některých buržoazních teorií se problémy světa dají zredukovat na otázky jazyka. Jistě to znáte.“

Přecenil moje vzdělání. Jenom jsem o tom něco zaslechl, někde při soukromé debatě.

„Na fakultě se spíš studovaly *Dějiny VKS(b)*,“ řekl jsem.

„Třeba byly buržoazní, něco na těch teoriích je,“ pravil dr. Gellen. „Například: charakterizoval jsem vás slovní dvojicí složenou ze substantiva nestraník a adjektiva pokrokový. Takto označený občan se ideově příliš neliší od občana charakterizovaného přesunem předpony *ne* ze substantiva na adjektivum: nepokrokový straník. Lidově se mu říká ředkvička.“

Hra mě zaujala a podezření na druhou funkci pana doktora vyprchalo.

„Přesuneme-li nyní obě záporné předpony do jediné dvojice,“ pokračoval, „dostaneme dva nové dvoučleny: nepokrokový nestraník a pokrokový straník. Řeklo by se – dno a vrchol společenského žebříčku v našem lidově demokratickém zřízení.“

Vstal a přistoupil k malé černé tabuli na stěně, kam mu sestra křídou napsala pravděpodobné noční povinnosti. Smazal nápis *Pravděp. Ex: pí Součková a p. Habr* a místo něho napsal:

pokrokový straník

NEpokrokový straník – pokrokový NEstraník

NEpokrokový NEstraník

„Asi takhle vypadá dnes naše společenská hierarchie. Zajímavá je tu symptomatika negativní částice *ne*.“

Upřel na mě borůvkové oči a připadal mi najednou jako člověk, jehož intelektu se naše doba vyhnula. Pocit přibuzenství ještě jiného, než je bratrství feminofilů, se ve mně smísil s hřejivou vlnou whisky.

„Říkal jste, že jste studoval *Dějiny Všesvazové strany bolševiků*,“ pravil ten muž z jiného, patrně mého světa. „Měl jste možnost číst i jiné materiály k tomu tématu?“

„Takové věci, z mnoha dobrých důvodů, nečtu.“

„Snad byste měl...,“ pravil Gellen do ztracena, „... a jako intelektuálně vyspělý pokrokový nestraník i mohl,“ pohlédl mi do očí a otočil se zpátky k tabuli. „Tenhle graf tedy odpovídá dnešní situaci. Ovšem pouze zhruba. Jsme sice teprve rok a něco vzdáleni revoluci, přesto však už nyní jeví záporná částice *ne*, všímáme-li si dobře, tendenci, kterou bych nazval difúzní. Chce být přítomna ve všech třech stupních systému, takže se z tohoto uskupení poznenáhlu vytvoří uskupení jiné, které nazvěme třeba vrstvy budoucnosti.“

Vzal křídou a psal:

NEpokrokový straník

pokrokový straník – pokrokový NEstraník

NEpokrokový NEstraník

Pak usrkl ze žlutavé laguny, zacinkal tající krou a zálibně chvíli hleděl na své čáry.

„Předpona je nyní rozložena po systému rovnoměrně, ve všech třech stupních hierarchie,“ řekl, „takže systém se jeví jako stabilnější. Ale je to systém třístupňový, a částice jsou čtyři. Druhý stupeň je zdvojený, a stabilita proto nedosahuje žádoucí intenzity. Difúze, podle mého odhadu, bude tedy pokračovat, možná i katastroficky, až se vytvoří systém následující.“

Psal:

NEpokrokový straník

NEpokrokový NEstraník

pokrokový NEstraník
pokrokový straník

Opět se zahleděl na své dílo. „Pořadím posledních dvou složek této čtyřstupňové hierarchie si nejsem úplně jist a bude možná variabilní. Jediný konkrétně existující vzor je zatím Sovětský svaz, a ten v tomhle bodu nedává jasnou odpověď. Hlavy litaly oběma kategoriím.“ Odmlčel se, stál v bílém plášti na černém pozadí tabule, hladil si knírek ukazováčkem a vypadal trochu jako čert. Pak se vymanil z jakýchsi soukromých vizí, dopil whisky a řekl: „Měl bych ovšem připojit sémantickou definici –“ a někdo zaklepal. Gellen rychle smazal svůj graf a zařval:

„Dále!“

Dovnitř vpadla františkánka a řekla, že pan doktor má jít okamžitě na ošetrovnu, že tam mají ošklivý úraz.

8

Úraz, který nás očekával na ambulanci, nebyl vůbec ošklivý. Naopak. Na otáčecí stoličce seděla mladá žena a vyděšeně hleděla na doktora přes bílý kapesník, který si tiskla k nosu. Vedle ní stál udělaný mladík v manšestrákách a koukal na nás skoro ještě zděšeněji.

„Copak se stalo?“ zeptal se Gellen přísně.

„Pane doktore – já sem –“ promluvil mladík, „– my sme – v sobotu sme se brali – a já – byl sem ňák nevobratnej nebo co – my sme spolu štípali dříví a já sem – Lidušce usek nos!“

„A jeje!“ pravil Gellen s netajenou radostí. „Tak se ukažte!“

Mladá žena velice opatrně sundala kapesník. Naskytl se nám pohled sice krvavý, ale zdaleka ne tragický. Manžel zřejmě dobře ostřil své nástroje, protože dívce uťal přesně jen masitou

špičku nosíku. Špička nyní visela na kůžičce a trochu se hou-
pala na pozadí plných rtů, které se stahovaly do plačtivého
půloblouku.

„Pane doktor,“ pravil mladík šeptem, asi z ohledu na mou
přítomnost. „Já se vám budu revanšovat s o u k r o m ě ! Jenom
dyž Lidušku zachráníte, aby nebyla zvohyzděná! Můžu vám
dodat drůbež v každém množství –“

Seděl jsem pak s dodavatelem drůbeže na chodbě a mladík se
strchoval, jestli to manželku nebude bolet. Několika neobrat-
nými otázkami obratně zjistil, že nejsem ve Straně, a požádal
mě, abych zašel dovnitř a řekl doktorovi, ať dá manželce injekci,
aby neměla bolest. Že on na nějakou tu husu koukat nebude –

Nakonec se manželka objevila mezi dveřmi. Oči, už ne tak
ustrášené, modře hleděly přes velice odborně vyhlížející náhu-
bek z gázy. Novomanžel se vymrštil, pokusil se vtisknout dok-
torovi do dlaně bankovku, ale Gellen řekl, aby to nechal být, že
peníze on nepotřebuje; mladík spiklenecky pronesl „Rozumím!“
a něžně si odvedl manželku s přiřítým nosem dlouhou chodbou
k východu. Před nemocnicí na něho čekala bryčka.

Jak šli pryč, všiml jsem si, že manželka má mimořádně půvab-
né nohy. Setkal jsem se pohledem s Gellenovým a borůvkovým
očima.

„To víte, pane kolego,“ řekl dr. Gellen. „V pokrokových špi-
tálech má lékař mladý kundičky pěkně pod střechou. Ale tady?
Řád svatého Františka! Tak se člověk musí trochu kompenzovat
na ambulančních pacientech.“

„Nestačila by zdravotní výchova na sociálce?“

„Tam se to moc chce vdávat,“ pravil doktor. „To poznáte, až
se vyzdravíte.“